

Kulturarv Vikingstad

fortsätter på Internet - <http://kulturarv-vikingstad.com>

Medlemstidning för Vikingstads Hembygdsförening

Nr 3 2004

Ordföranden har ordet:

Ny Hembygdsbok

Vi har tillsammans med 10 andra hembygdsföreningar producerat boken *"Linköpingsbygden - Hembygdsföreningarna berättar"*.

Förutom de artiklar som vi har bidragit med som handlar om Rakereds Kvarn och Rakereds Tegelbruk så finns det artiklar från Bankekind, Föreningen Gamla Linköping, Gammalkil, Kärna, Nykil, Rappestad, Skeda, Tannefors, Vreta Kloster samt Östra Skrukeby.

Boken kostar 198 kr men vi erbjuder de 25 första exemplaren till priset 180 kr. Beställ via mig (tel 21 80 88 eller via ordf@kulturarv-vikingstad.com) och kom och hämta boken på hembygdsgården under Östgötadagarna den 4-5 september.

Östgötadagarna

Som redan nämnts i föregående stycke så infaller årets Östgötadagar den 4-5 september. Vi vill se så många besökare som möjligt på hembygdsgården. Tag gärna med släkt och vänner och visa vilken fin hembygdsgård vi har. Se särskilt programblad.

Sörstad by sedermera Sörstad gård - del 2

Köpare av egendomen är Nils Cristoffer Nelzén född 1842 med maka Anna Maria född 1858 makarna kom från Stjärnevik i Oppeby detta gods hade Nelzén brukat tillsammans med en broder. I familjen finns två söner Nils Åke född 1888 och John Teodor född 1889.

Nelzén flyttade inte till Sörstad direkt efter förvärvet. Till 1891 sköttes gården av inspektör Anders Runqvist. När så Nelzén flyttade till Sörstad medförde han också två anställda från Stjärnevik, rättaren Frans

Julius Ljungblad och kusken Anders Valfrid Gabrielsson.

År 1897 fanns vid gården bosatta inklusive godsägarfamiljen etthundra människor som alla hade sin försörjning från gården och dess torp. I hushållet var sex pigor anställda:

Klara Maria Karlsdotter född 1876; Klara Lovisa Kindström född 1861 hon var änka och hade sina tre barn med sig i tjänsten, Anders Johan född 1883, Sigrid Maria född 1885 och Anna Elisabet född 1897; Elin Matilda Kvarnström född 1878; Klara Katarina Kindström född 1873 syster till ovanstående Klara Lovisa; Anna Matilda Andersdotter född 1870; Hulda Sofia Karlsson född 1880 dotter till torparen Alfred Karlsson i Åttingen. I Huldans arbetsuppgifter ingick bland annat att dagligen hämta dricksvatten till godsägaren, detta hämtades i en källa belägen vid torpet Björksätter, enligt Nelzéns smak var det endast vatten från denna källa som var drickbart.

Vid gården fanns åtta ogifta drängar anställda, dessa skulle få sin mat i gårdens kök:

Karl Axel Adolfsson född 1874;

Johan Emil Svensson född 1875;

Karl Oskar Ljungblad son till förre rättaren vid gården Frans Julius Ljungblad;

Oscar Gottfrid Kindström född 1870 bror till systrarna Kindström som var anställda i hushållet;

Karl Albin Nilsson född 1878;

Karl Hjalmar Karlsson född 1871;

Oscar August Berg född 1879;

Axel Verner Andersson född 1881 son till kusken Anders Valfrid Gabrielsson

Utöver dessa ogifta fanns också anställda:

Rättaren Karl Ludvig Karlsson född

1859 gift med Hulda Matilda född 1860;

Kusken Anders Valfrid Gabrielsson född 1852 hustrun Anna Sofia född 1857 deras hemmavarande barn Elsa Sofia född 1887,

Anna Viktoria född 1889,

Arvid Bernard född 1892, Sigrid Ingeborg född 1895 sedermera gift med Ernst Fritiofsson en av ägarna till Bankebergs motorverkstad.

Rättaren och kusken ansågs ha högre status än övriga anställda, vid gården fanns också fyra gifta statdrängar. Sven Peter Pettersson född 1837 hustrun Karolina var född 1836 de har en hemmavarande son Henning Herman född 1878.

Karl Johan Karlsson född 1844 hans hustru Matilda Regina var född 1842 deras barn Viktor Mauritz och Ester Amalia var födda 1882 och 1885.

Johan Viktor Söderlund född 1851 gift med Johanna Matilda också hon född 1851 i familjen finns tre barn Elin Kristina född 1882, Agnes Viktoria född 1886, Josef Martin Helmer född 1891.

Johan Julius Frans Ljungblad son till förre rättaren Frans Julius Ljungblad, Johan Ljungblad är född 1870 och gift med Elin arolina född 1872 de har sonen Edvin född 1897.

Under gården finns detta år (1897) sju torp och fyra stugor bebodda.

Torpet Åttingen. Brukas och bebos av Gustaf Alfred Karlsson född 1855 gift med Engla Kristina född 1855. Hemmavarande barn Jenny Kristina född 1882, Karl Henning född 1884, Hildur Augusta född 1886, Märta Maria född 1888, Anna Elisabet född 1890, Axel David Herman född 1892, Alma Teresia född 1895, Elsa Leontina född 1897.

Torpet Ängsveden. Brukas och bebos av Sven Jakob Samuelsson född 1851 gift med Klara Sofia född

Torpet Åttingen bestod av ett rum, ett kök och en liten färsu. Dörren till höger med kattluckan leder in till visthusboden där det på vinden fanns ett litet magasin för sädesförvaring. Från vänster: Engla Karlsson, Alfred Karlsson och Elsa Karlsson (dotter). Åttingen är rivet men är av hembygdsföreningen utmärkt med skylt. Fotografiet är tagit 1918.

1859. Barn Anna Sofia född 1882, Alma Dorotea född 1883, Albin Jakob född 1885, Agnes Maria född 1887, Alfrida Emilia född 1891, Augusta Viktoria född 1893, Alfred Gotthard född 1895, Axelina Matilda född 1897.

Torpet Hultet. Brukas och bebos av Ferdinand Pettersson född 1853 gift med Karolina Johanna född 1850. Barn Elin Matilda född 1881, Ejnar Reinhold född 1883, Gerda Elisabet född 1886, Axel Ture född 1889, Ida Amalia född 1891, Emil Gunnar född 1894.

Torpet Trädgårdstorp. Brukas och bebos av förre rättaren Frans Julius Ljungblad född 1846 gift med Brita Maja född 1847 makarna har inga hemmavarande barn.

Torpet Ången. Brukas och bebos av Frans Oskar Nyström född 1840 gift med Johanna född 1839. Barn Karl Albin född 1881, Knut David född 1885.

Torpet Oxkullen. Brukas och bebos av Johan Alfred Johansson född 1854, gift med Hanna Charlotta född 1860. Barn Anna Alfrida född 1880, Karl Emil född 1882, Johan Verner född 1885, Axel Albin född 1888, Jenny Karolina född 1889, David Helmer född 1897.

Torpet Haninge. Brukas och bebos av Nils Gottfrid Fagerlund född 1847 gift med Anna Lovisa född 1848. Barn Anna Ottilia född 1883,

Johan Nestor född 1886, Oskar Valdemar född 1889, Hilma Viktoria född 1891.

Stugan Nybygget tidigare torp bebodd av änkan Anna Lotta Landström född 1830 och hennes dotter Elin född 1873.

Stugan Österkullen bebodd av änkan Johanna Lovisa Johansson född 1859. Barn Edmund Sigfrid född 1882, Oskar Fredrik född 1884, Emma Olivia född 1887, Elin Joseфина född 1889.

Stugan Ekelund bebodd av änkan Gerda Lisa Månsdotter född 1825.

Stugan Nysätter bebodd av daglönaren Karl Johan Karlsson född 1829, gift med Johanna född 1824, förre daglönaren Anders Petter Johansson född 1824, samt till hus förre torparen Gustaf Jonsson född 1818.

Till Sörstad hörde också gården Hag i Slaka, som var lagd under eget bruk och sköttes av ett rättarlag. 1904 hade godsägare Nelzén varit på tillsyn vid Hag under hemfärden blev han sjuk och avled innan hemkomsten. Sonen Nils var turligt nog med på färden och fick ta tömmarna hem till Sörstad.

Efter Nelzéns död gick gården i arv till hustrun och sönerna. Äldsta sonen Nils blev vid sexton års ålder ansvarig för gårdens drift tillsammans med sin mor.

1908 finns under gården sex torp kvar Åttingen, Ångsveden. Hultet, Trädgårdstorp, Ången och Oxkullen. Samt stugan Nysätter och utjorden Haninge.

Stugorna Hagen, Ekelund, Österkullen och Nybygget är ej längre bebodda och är troligen rivna, då namnen fortsättningsvis inte förekommer.

Enligt bevarade brandförsäkringshandlingar i gårdsarkivet är egendomen inklusive ekonomibyggnader torp och stugor 1908 försäkrad till ett belopp av 40 300 kr. 1917 elektrifierades mangårdsbyggnad och ekonomihuset i samband med detta höjdes brandförsäkringen med 11 000 kr gällande ledningar och armaturer.

1918 försålles från Sörstad en betesmark omfattande 1,2900 ha. köpare var tegelmästare Gustaf Johansson i Gustenborg. I samband med förrättning för nämnda försäljning begärde Nelzén förrättning och utmärkning av samtliga gårdens ägo gränser. Förrättningen utfördes och vid Valkebo och Gullbergs äodelningsrätt fastställdes de inmätta gränserna den 13 februari 1919. Enligt arealbevis utfärdat vid samma tillfälle bestod Sörstad 1-5 av tre och ett halvt mantal plus utjorden Haninge. Den totala arealen var 289,0840 ha. varav c:a

Nils-Åke Nilzén fick redan vid 16 års ålder överta ansvaret för driften på Sörstad gård.

hälften var åker. All gården tillhörig mark blev också beskriven och gamla benämningar på mark och åker har använts och finns följaktligen dokumenterat många av dessa benämningar används fortfarande.

Exempel på dessa benämningar är Rytta-backegårdet omfattande 11,98 ha. Kråkan 10,30 ha. Klockarliden 7,58 ha. En av de minsta åkrarna var Fårplöjan som endast var 1,12 ha. Ett skogsområde mot Gismestadgränsen kallas Vargavrån.

Den yngre av bröderna Nelzén emigrerade till Amerika, 1920 kom ett meddelande till hemmet att han avlidit. Fru Nelzén och hennes äldsta son blir nu ensamma ägare av gården.

Under 1920 gjordes en del större investeringar vid gården bland annat inköptes en motorplog och en halmpress dessa inköp gjorde att man återigen höjde brandförsäkringsbeloppet denna gång med 22 000 kr. Samma år inköptes också torpet Lingham som tillhört Sköldstad men var beläget mot Sörstads gräns. Detta torp hade ursprungligen tillhört Boo Back eller Övergård 1:6. Denna gård hade inköpts till Sköldstad.

När Nelzén förvärvade torpet från Sköldstad bestod det av en total areal av 7 ha. 91 ar. 52 m². köpesumman var 7 000 kr. Under senare hälften av 1920 talet inköpte Nelzén från Tyskland 300 fältharar som utsattes på gårdens mark. Samtliga släpptes på samma plats de återvände varje kväll till platsen där de släpptes. Första veckan efter utsläppet samlades mängder vid det dike där utsättningen skett.

Ungefär samtidigt med inköpet av hararna startades också pälsdjursuppfödning vid gården. Stallinredningen blev uttriven och stallet inreddes till foder och pälsningsrum. I anslutning till stallbyggnaden byggdes också burar till avelsdjuren. Vid pälsdjursfarmen uppföddes silverräv och även vanlig rödräv. Skötare av pälsdjuren blev förre torparen vid Åttingen Alfred Karlsson nu bosatt i Nysätter (morfar till skrivaren av denna Sörstads-historik)

Den av Nelzén startade rävu-pfö-dningen var till stort gagn för traktens ungar som där fick sälja kråkungar, skatungar, självöda höns och kani-ner, till och med en eller annan katt fann vägen dit, Nelzén köpte allt vi kunde leverera. Så småningom tröttnade Nelzén på sin rävfarm, han släppte då ut samtliga djur i frihet på gårdens mark, med påföljd att man många år efteråt i Sörstadrakten kunde skjuta rävar med tydligt inslag av silverräv.

1934 blir det ägarskifte på egendomen, köpare är friherre C.A. A-son Liljeqrants. När gården såldes var arealen på hösten besädd med 22 tunnland vete och 11 tunnland råg, brandförsäkringsbeloppet var vid försäljningstillfället 158 100 kr.

1936 låter den nya ägaren utföra en genomgripande reparation av man-gårdsbyggningen och installerar även centralvärme. 1939 finns tre av torpen bebodda två av dessa brukas

också fortfarande. Ängen bebos av gårdens traktorförare. Ängsveden och Oxkullen är i torparbruk. Åttingen, Hultet, Lingham och Trädgårds-torp blir rivna.

Vid gården finns 1939 nio heltidsanställda inkl. torparna samt dessutom några tillfälligt anställda. Kreatursbeståndet består av fyra hästar sex föl och unghästar 26 kor, 37 ungnöt en tjur samt några kalvar.

1945 försäljs gården igen köpare denna gång är Viktor Wiktander.

Wiktander begär ny fastighetsbildning och 1947 blir den nya fastigheten fastställd och betecknas nu Sörstads 6:1. Viktor Wiktander överlåter gården till sin son den nuvarande ägaren Håkan Wiktander.

Av gårdens torp och stugor finns numera Ängsveden, Ängen och Nysätter kvar, samtliga är fritidshus.

Thorsten Andersson. 1993

Bohusläns museum besöker hembygdsgården

Hembygdsgårdens hemsida och vad som där finns publicerat har uppmärksamats utanför länsgränsen. Den 22 april fick hembygdsgården besök från Bohusläns museum som gärna ville titta lite närmare på vårt arbete.

Från vänster syns Dan Malmsten, Kulturarv Östergötland, Gunnar Malm, Kulturvårdscentrum vid Bohusläns museum och Rune Hixén från Bohusläns museum när de studerar vår hemsida i föreningens dator på hembygdsgården.